

*Абдукадірова К. Е.,
аспірантка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Академії праці, соціальних відносин і туризму*

КОНФЛІКТ У СФЕРІ МИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ МИТНОГО СПОРУ

Анотація. Стаття присвячена визначенню правової природи, сутності та характерних ознак конфлікту у сфері митних правовідносин.

Встановлено, що особливу групу утворюють конфлікти у сфері митних правовідносин. Сфера виникнення правових конфліктів у митних правовідносинах – суспільні відносини, які виникають у процесі або із приводу переміщення предметів через митний кордон України. Зроблено висновок, що конфлікт у сфері митного регулювання є невід’ємною складовою частиною митних правовідносин, йому властиві всі ознаки й елементи останніх.

Елементами змісту митного конфлікту є сторони, предмет і підстави. Предметом митного конфлікту є суб’єктивні права учасників митних відносин. Підстави митного конфлікту – це сукупність юридичних фактів, які свідчать про переконання однієї зі сторін митного конфлікту про порушення її прав. Специфіка суб’єктного складу митного конфлікту зумовлюється природою митних відносин, певним протистоянням владної та зобов’язаної сторони. Обов’язковою стороною митного конфлікту є суб’єкт владних повноважень. Таким суб’єктом є митний орган, котрий безпосередньо здійснює митну справу. Інша сторона (фізичні та юридичні особи, які переміщують предмети через митний кордон) реалізує правоздатність, що за своїм змістом залежна від компетенції владної сторони митних правовідносин.

Наявність протилежних інтересів суб’єктів митних відносин не означає виникнення між ними митного конфлікту. Митний конфлікт буде мати місце у разі вчинення суб’єктами митних відносин рішень, дій чи бездіяльності. Конфлікт у сфері митних правовідносин виникає у разі вчинення підвладним суб’єктом правопорушення в галузі митної справи або порушення суб’єктом владних повноважень (митним органом) прав, свобод і законних інтересів фізичних чи юридичних осіб, які переміщують предмети через митний кордон України.

Констатовано, що митним конфліктом є конфлікт, який виникає з митних правовідносин. Він має всі ознаки публічно-правового конфлікту з урахуванням специфіки, пов’язаної із правовим регулюванням законодавства України з питань митної справи. Конфлікт у сфері митних правовідносин є передумовою виникнення митного спору, однак не будь-який митний конфлікт стає митним спором. Митний спір виникає з моменту звернення особи до митного органу або адміністративного суду.

Запропоновано під конфліктом у сфері митних правовідносин розуміти суперечність між митними органами та фізичними чи юридичними особами, яка виникає у процесі або із приводу переміщення предметів через митний кордон. До характерних ознак конфлікту у сфері митних правовідносин віднесено такі: митним є конфлікт, який виникає з митних правовідносин; обов’язковими суб’єктами митного конфлікту є митні органи та фізичні чи

юридичні особи, які переміщують предмети через митний кордон; предметом митного конфлікту є суб’єктивні права учасників митних правовідносин; підставами митного конфлікту є юридичні факти, з наявністю яких митне законодавство пов’язує можливість виникнення, зміни або припинення прав, свобод, законних інтересів учасників митних правовідносин.

Ключові слова: конфлікт, митні правовідносини, митний конфлікт, публічно-правовий конфлікт, митний спір, суб’єкти митних правовідносин.

Постановка проблеми. Наявність серед суб’єктів митних правовідносин носія публічної влади вказує на певну нерівність сторін суспільних відносин, що виникають у процесі або із приводу переміщення предметів через митний кордон України. Це зумовлено характером повноважень митних органів, їхніх посадових осіб та інших працівників, а також тим, що у їхній діяльності переважають публічні, а не приватні інтереси [1, с. 115]. Зіткнення протилежних інтересів суб’єктів митних правовідносин є основною конфлікту інтересів між митними органами та фізичними чи юридичними особами, котрі переміщують предмети через митний кордон України. З огляду на це питання дослідження конфлікту в галузі митного регулювання набувають особливої актуальності.

Проблемам різних юридичних конфліктів присвячені праці таких учених, як Ю.Г. Барабаш, С.В. Бобровник, Л.М. Герасіна, А.А. Єзеров, В.М. Кривцов, В.В. Мадіссон та ін. Окремим питанням, пов’язаним із вивченням конфліктів у сфері митних правовідносин, приділено увагу М.В. Калантай, Ю.В. Оніщук, С.А. Попель, В.В. Решетою, М.М. Толстолицькою та ін., однак питанням правової природи та дослідженням характерних ознак цього інституту митного регулювання не було приділено достатньої уваги вчених-юристів.

Метою статті є визначення правової природи, сутності та характерних ознак конфлікту у сфері митних правовідносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. У літературі дефініція «конфлікт» трактується по-різному. Причина цього, по-перше, у тому, що цей термін вивчає багато наук, і кожна дає своє розуміння природи конфлікту; по-друге, різні визначення охоплюють неоднозначні соціальні процеси, а це зумовлює вузьке та широке розуміння конфлікту [2, с. 64]. Сьогодні налічується близько 70 різних визначень конфлікту, узагальнення яких дозволяє дослідникам цієї проблеми визначити сутність цього явища з позицій зіткнення і протиборства суспільних суб’єктів (індивідів, соціальних, етнопонаціональних, релігійних та інших спільнот, а також держав чи їх блоків) з метою реалізації своїх суперечливих намірів, досягнення своїх цілей і забезпечення власних інтересів [3, с. 15; 4, с. 25].

Одним із різновидів конфлікту є юридичний конфлікт. В.М. Кудрявцев вважав, що це будь-який конфлікт, у якому суперечка так чи інакше пов'язана із правовими відносинами сторін (їхніми юридичними діями чи станом) і, відповідно, суб'єкти, чи мотивація їхньої поведінки, чи об'єкт конфлікту має правові ознаки, а конфлікт спричиняє юридичні наслідки [5, с. 7]. С.В. Бобровник визначає юридичний конфлікт як стан двостороннього зв'язку суб'єктів, заснований на правовій суперечності, що характеризується порушенням або перешкодою в реалізації ними інтересів і слугує причиною розвитку або кризи суспільних відносин [6, с. 6]. Великий енциклопедичний юридичний словник тлумачить юридичний конфлікт як протистояння двох чи кількох суб'єктів, зумовлене протилежністю чи несумісністю їхніх інтересів, потреб або цінностей. До характерних ознак юридичного конфлікту віднесено: зв'язність конфлікту правовими відносинами; наявність правових ознак суб'єктів чи об'єкта конфлікту; можливість вирішення правовими засобами; галузеву визначеність конфлікту; наявність юридичних наслідків; можливість застосування примусових заходів під час вирішення конфлікту; вирішення конфлікту у межах спеціальної юридичної процедури [7, с. 400].

Залежно від галузі права, у якій виникає правовий конфлікт, він має свою специфіку. Особливу групу утворюють конфлікти у сфері митних правовідносин. Сфера виникнення правових конфліктів у митних правовідносинах – суспільні відносини, що виникають у процесі або із приводу переміщення предметів через митний кордон України. Митні відносини характеризуються як індивідуалізовані, майнові, публічно-правові, імперативні, які охороняються від правопорушень засобами державного примусу. Відносини у митній сфері регулюються нормами різної галузевої належності, але за своєю сутністю однорідні, оскільки безпосередньо пов'язані з переміщенням предметів через митний кордон. Усім цим відносинам властивий управлінський характер, що пов'язаний із організаційною діяльністю митних органів та інших органів державної влади та здебільшого охоплюється адміністративно-правовим регулюванням, однак, крім управлінських відносин, які за своєю сутністю належать до сфери виконавчої діяльності, серед відносин у сфері митного регулювання виділяють і інші, досить специфічні групи суспільних відносин, що потребують регулювання нормами інших галузей права (фінансового, цивільного та міжнародного) [8, с. 145]. Відповідно, конфлікт у сфері митного регулювання є невід'ємною складовою частиною митних правовідносин, йому властиві всі ознаки й елементи останніх.

Конфлікт у сфері митних правовідносин через своє багатогалузеве регулювання є узагальненою конструкцією, яка проявляється в різних аспектах тієї чи іншої галузі права. Основною кваліфікуючою ознакою конфлікту у сфері митної справи є те, що митним є тільки той конфлікт, який впливає із суспільних відносин, що виникають у процесі або із приводу переміщення предметів через митний кордон України. У митній літературі під митним конфліктом розуміється суперечність між суб'єктами митних правовідносин, яка виникає у процесі переміщення предметів через митний кордон України, здійснення митного контролю та митного оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, адміністрування митних платежів, притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень у сфері митної справи, захисту прав і законних інтересів підвладних

осіб, що характеризується посиленням протилежних тенденцій учасників і підлягає правовому врегулюванню [1, с. 116].

Елементами змісту митного конфлікту є: сторони, предмет і підстави. Предметом митного конфлікту є суб'єктивні права учасників митних відносин. Підстави митного конфлікту – це сукупність юридичних фактів, які свідчать про переконання однієї зі сторін митного конфлікту про порушення її прав. Специфіка суб'єктного складу митного конфлікту зумовлюється природою митних відносин, певним протистоянням владної та зобов'язаної сторони. Обов'язковою стороною митного конфлікту є суб'єкт владних повноважень. Таким суб'єктом є митний орган, котрий безпосередньо здійснює митну справу. Інша сторона (фізичні та юридичні особи, які переміщують предмети через митний кордон) реалізує правоздатність, за своїм змістом залежну від компетенції владної сторони митних правовідносин [1, с. 115].

Зауважимо, що наявність протилежних інтересів суб'єктів митних відносин не означає виникнення між ними митного конфлікту. Митний конфлікт буде мати місце у разі вчинення суб'єктами митних відносин рішень, дій чи бездіяльності. Конфлікт у сфері митних правовідносин виникає у разі вчинення підвладним суб'єктом правопорушення у галузі митної справи або порушення суб'єктом владних повноважень (митним органом) прав, свобод і законних інтересів фізичних чи юридичних осіб, котрі переміщують предмети через митний кордон України.

Під час характеристики конфлікту у сфері митних правовідносин постає питання щодо співвідношення таких дефініцій, як «митний конфлікт» і «митний спір».

Є.Б. Лупарев зазначає, що у правовому розумінні слід розмежовувати терміни «конфлікт» і «спір». Конфлікт може бути причиною виникнення спору в юридичному сенсі, але не будь-який спір розвивається на базі конфлікту і тим більше не будь-який спір є конфліктом [9, с. 28–30]. А.А. Дьомін наводить такий приклад: при стягненні контролером штрафу з безквиткового пасажира конфлікт може мати місце, але правовим спором його назвати не можна. Суперечка – це не будь-яке невдоволення однієї сторони правовідносин діями іншої, а офіційне пред'явлення позову до державного органу або посадової особи, уповноважених такий спір вирішити [10, с. 25–26].

Л.Р. Юхтенко звертає увагу на дотичний характер обох категорій «правовий конфлікт» і «правовий спір», оскільки останній можна розглядати різновидом правового конфлікту, його видовою підмножиною, однак такий підхід не є вичерпним, особливо з урахуванням практики діяльності адміністративних судів щодо розгляду і вирішення публічно-правових спорів. Так, трапляються випадки, коли особа (фізична чи юридична) звертається до адміністративного суду із позовною заявою, предмет якої стосується оскарження рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, однак на момент подання позову суб'єкт владних повноважень міг і не знати про існування позивача, не мати з ним контактів. Тож у такому разі існує правовий спір, відтворений у правовій формі позовної заяви, а конфлікт як такий, що є «протистоянням сторін», до моменту подання позовної заяви відсутній. Наведений приклад свідчить про можливість розгляду питання про збіг правового спору і правового конфлікту при поданні позовної заяви, проте проблема співвідношення цих категорій перебуває, більшою мірою, у площині теоретичних напрацювань [4, с. 27–28].

Цікавою є думка про подвійний характер податкового конфлікту. Дійсно, з одного боку, він виступає поштовхом для виникнення податкового спору і необхідністю його вирішення, фактично є різновидом юридичного факту, який породжує правовідносини з урегулювання спору в галузі оподаткування. З іншого – виникнувши, податковий конфлікт не завершується з появою податкового спору. Останній розвивається та вирішується в межах конфлікту між владною та зобов'язаною сторонами податкових відносин [11, с. 146].

Ю.В. Оніщик і М.М. Толстолицька стверджують, що митний конфлікт є передумовою виникнення митного спору [1, с. 115–116]. Незважаючи на те, що терміни «конфлікт» і «спір» мають спільні риси, слід зазначити, що вони не повністю збігаються за змістом. Мета спору – пошук істини та досягнення згоди або принаймні зменшення розбіжностей у позиціях його учасників [12, с. 536]. У спорі завжди сторони апелюють до третьої особи, на яку покладають повноваження вирішення конфлікту, тобто спір виступає формою прояву та способом вирішення наявних конфліктів [13, с. 23].

О.Й. Бучинський зауважує, що «конфлікт» і «спір» не є тотожними чи синонімічними поняттями з огляду на їхню сутність і значення, проте помилковим буде і повне розмежування цих категорій, адже вони мають пряму залежність і взаємний зв'язок. Враховуючи загальні правила конфліктології як вчення про конфлікт, його генезу, протікання, наслідки тощо, варто зауважити, що спір – це одна зі стадій розвитку конфліктних відносин. За змістом поняття «спір» є вужчим, ніж «конфлікт». Підставою будь-якого спору обов'язково буде конфлікт, але не завжди конфлікт пов'язується з вирішенням спору, тому що вичерпаність конфлікту незалежно від того, яким чином це зроблено, унеможливує виникнення спору. Так, слід розрізняти за змістом поняття «конфлікту» і «спору» як причини та наслідку, тобто існування конфлікту може стати підставою виникнення спору, але жодним чином не навпаки [14, с. 106].

Отже, поняття митного конфлікту та митного спору, хоч і схожі, не є тотожними. У такому випадку конфлікт є більш широкою категорією і власне передумовою для виникнення митного спору, тож, якщо митний конфлікт було переведено у процесуально-правову площину та є необхідність залучення адміністративного органу чи суду, він «переростає» у митний спір [15, с. 60].

Висновки. Митним конфліктом є конфлікт, який виникає з митних правовідносин. Він має всі ознаки публічно-правового конфлікту з урахуванням специфіки, пов'язаної із правовим регулюванням законодавства України з питань митної справи. Конфлікт у сфері митних правовідносин є передумовою виникнення митного спору, однак не будь-який митний конфлікт стає митним спором. Митний спір виникає з моменту звернення особи до митного органу або адміністративного суду.

Конфлікт у сфері митних правовідносин – це суперечність між митними органами та фізичними чи юридичними особами, яка виникає у процесі або із приводу переміщення предметів через митний кордон. До характерних ознак конфлікту у сфері митних правовідносин необхідно віднести такі: митним є конфлікт, що виникає з митних правовідносин; обов'язковими суб'єктами митного конфлікту є митні органи та фізичні чи юридичні особи, котрі переміщують предмети через митний кордон; предметом митного конфлікту є суб'єктивні права учас-

ників митних правовідносин; підставами митного конфлікту є юридичні факти, з наявністю яких митне законодавство пов'язує можливість виникнення, зміни або припинення прав, свобод, законних інтересів учасників митних правовідносин.

Література:

1. Оніщик Ю.В., Толстолицька М.М. Правова ідентифікація дефініції «митний спір». *Правові новели*. 2019. № 9. С. 114–119.
2. Тихомирова Є.Б. Конфліктологія як теорія переговорів. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 240 с.
3. Гасанова А.К. Адміністративно-правові засади вирішення конфліктів в діяльності органів виконавчої влади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 215 с.
4. Юхтенко Л.Р. Адміністративно-правові засади вирішення спорів, що випливають з публічно-правових відносин, у досудовому порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2020. 221 с.
5. Юридический конфликт: сферы и механизмы. Юридическая конфликтология / отв. ред. В.Н. Кудрявцев. Москва, 1995. Ч. 2. 172 с.
6. Бобровник С.В. Компромiс i конфлікт у праві: теоретико-методологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2013. 21 с.
7. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : ТОВ «Вид-во «Юрид. думка», 2007. 992 с.
8. Оніщик Ю.В. Митні правовідносини: поняття, ознаки, види. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 1 (56). С. 142–147.
9. Лупарев Е.Б. Адміністративно-правові спори : дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.14 / Воронежский государственный университет. Воронеж, 2003. 482 с.
10. Демин А.А. Понятие административного процесса и административно-процессуальный кодекс Российской Федерации. *Вестник МГУ. Серия 11. Право*. 1998. № 4. С. 18–26.
11. Латковська Т.А. Правова природа податкових конфліктів. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. № 1. С. 139–151.
12. Рузавин Г.И. Спор. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. Москва, 2001. 726 с.
13. Податкові конфлікти: особливості вирішення : навчальний посібник / за заг. ред. Л.В. Трофімової. Київ : КНТ, 2010. 360 с.
14. Бучинський О.Й. З'ясування сутності поняття «податковий спір». *Правова позиція*. 2019. № 1 (22). С. 103–111.
15. Бондаренко О.М. Теорія та практика вирішення податкових спорів: концептуальні засади : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Київ, 2020. 433 с.

Abdukadirova K. Conflict in the field of customs legal relations as a prerequisite for the emergence of a customs dispute

Summary. The article is devoted to the definition of the legal nature, essence and characteristics of the conflict in the field of customs relations.

It is established that a special group is formed by conflicts in the field of customs relations. The scope of legal conflicts in the field of customs relations – public relations that arise in the process or connection with the movement of objects across the customs border of Ukraine. It is concluded that the conflict in the field of customs regulation is an integral part of customs relations, it has all the features and elements of the latter.

It is determined that the elements of the content of the customs conflict are the parties, subject and grounds. The subject of the customs conflict is the subjective rights of the participants in the customs relations. The grounds for a customs conflict are a set of legal facts that indicate the belief of one of the parties to the customs conflict that its rights have been violated. The specificity of the subject composition of the customs conflict is determined by the nature of customs relations, a certain confrontation between the authorities and the obligated party. The subject of the customs conflict is necessarily the subject of power. Such an entity is a customs authority that directly carries out the customs business. The other party (individuals and legal entities that move objects across the customs border) exercises legal capacity, which in its content depends on the competence of the authoritative party of customs relations.

It is noted that the presence of opposing interests of the subjects of customs relations does not mean the emergence of a customs conflict between them. A customs conflict will take place when the subjects of customs relations make decisions, actions or omissions. Conflict in the field of customs relations arises in the case of a subordinate subject of an offense in the field of customs or violation of the subject of authority (customs authority) rights, freedoms and legitimate interests of individuals or legal entities moving objects across the customs border of Ukraine.

It is stated that a customs conflict is a conflict that arises from a customs relationship. It has all the hallmarks of a public-law conflict, taking account the specifics associated with the legal regulation of Ukrainian legislation on customs matters. Conflict in the field of customs relations is a prerequisite for a customs dispute. However, not every customs conflict becomes a customs dispute. A customs dispute arises from the moment a person applies to the customs authority or administrative court.

It is proposed to understand a conflict in the field of customs relations as a contradiction between customs authorities and natural or legal persons, which arises in the process or connection with the movement of objects across the customs border. The characteristic features of the conflict in the field of customs relations include the following: customs is a conflict that arises from customs relations; the obligatory subjects of the customs conflict are the customs authorities and natural or legal persons who move objects across the customs border; the subject of the customs conflict is the subjective rights of the participants of the customs legal relations; The grounds for a customs conflict are legal facts, the existence of which the customs legislation links the possibility of the emergence, change or termination of rights, freedoms, legitimate interests of the parties to customs relations.

Key words: conflict, customs relations, customs conflict, public-law conflict, customs dispute, subjects of customs relations.